

İstenmeyen Çocuklar
Zarokên Nexwestî

İletişim Yayınları 2090 • Bugünün Kitapları 177

ISBN-13: 978-975-05-1680-1

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Faruk Ayyıldız

UYGULAMA Hüsni Abbas

TÜRKÇE DÜZELTİ Remzi Abbas

KÜRTÇE DÜZELTİ Davut Özalp

BASKI ve *CLT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İstenmeyen Çocuklar

Roboski Katliamını
Hatırlamak ve Hatırlatmak

Zarokên Nexwestî

Xebata Bibîranîn û
Bibîrxistina Komkujiya
Roboskî

HAZIRLAYAN *Müge Tuzcuoğlu*

Rohat için...

Ji bo Rohat...

İçindekiler

Giriş	8
Roboski neydi? · NEŞE ÖZGEN	22
Serdar · MÜGE TUZCUOĞLU	44
Büyük yanlışlık · ÜMIT KIVANÇ	88
‘Allahım! Nasıl olur!’ · BANU GÜVEN	92
Barışın yolu Roboski’den geçer: Katliam pilotları - yüzleşme ve barış	
İBRAHİM (YANNIS VASILIS) YAYLALI	110
Vay daye vay! · HÜDA KAYA	148
Roboski’de bir gün · ÖZGÜR MUMCU	164
Bu acının çaresi olur mu?	
CANAN - ALI NAKİ KAFTANCIOĞLU	170
Otuз dört katır, otuz dört cenaze ve o leylim gece	
HAYDAR KARATAŞ	180
‘Delik deşik bir yürekle’ · ZEYNEP ALTIOK AKATLI	196
Bir evlad-ı Roboski’den Roboski’nin evlatlarına...	
KADİR BAL	208
Önce idrak, sonra özür · RAKEL DINK	222
Halepçe’den Roboski’ye	
5 Şehid Babası FAHREDDİN HACİ SELİM	224
Bellek acısı · EHMED HUSEYNİ	230
Roboski’de yarın · SELMA ALMA	242
YAZARLAR	256

Naverok

<i>Destpêk</i>	9
<i>Çi bû Roboskî? • NEŞE ÖZGEN</i>	23
<i>Serdar • MÜGE TUZCUOĞLU</i>	45
<i>Xeletiya mezin • ÜMİT KIVANÇ</i>	89
<i>“Xwedayê min! Çima!” • BANU GÜVEN</i>	93
<i>Rêya aşitiyê dî Roboskî re derbas dibe: Pîlotên komkujiyê - hevrûbûn û aşitî</i> <i>İBRAHİM (YANNİS VASİLİS) YAYLALI</i>	111
<i>Wey dayê wey! • HÜDA KAYA</i>	149
<i>Li Roboskiyê Rojek • ÖZGÜR MUMCU</i>	165
<i>Çareya vê êşê heye?</i> <i>CANAN - ALİ NAKİ KAFTANCIOĞLU</i>	171
<i>Sih û çar hêstir, sih û çar term û ew şeva leylim</i> <i>HAYDAR KARATAŞ</i>	181
<i>‘Bi dilekî qulqulî’ • ZEYNEP ALTIOK AKATLI</i>	197
<i>Ji ewladekî Roboskî, ji ewladên Roboskî re...</i> <i>KADİR BAL</i>	209
<i>Pêşî tégihîştin, piştire lêborîn • RAKEL DİNK</i>	223
<i>Ji Helebçe ber bi Roboskî ve</i> <i>Bavê 5 Şehîdan FAXREDDİN HACI SELİM</i>	225
<i>Êşa bîrê • EHMED HUSEYNÎ</i>	231
<i>Sibe li Roboskî • SELMA ALMA</i>	243
<i>NIVİSKAR</i>	257

Giriş

Neyi hatırlarız? Nasıl hatırlarız? Veya nasıl unutturuz? Unutur muyuz gerçekten? Küçük bir an, yıllar sonra nasıl çıkar karşımıza? Veya bir söz... Veya bir koku, bir ses, bir mekân, bir renk... Neler çağırır bize ve neden? Belleğimiz; belirli kodlamalarla, simgelerle neleri kazır hafızamıza? Hafızamız nelerden oluşur? Neleri saklar, neleri hasır altı yapar, neleri gün yüzünde tutar?

Sorular uzayıp gider. Hafıza-bellek çalışmaları, bunun üzerine geliştirilen literatür; bize kimi cevaplar verir. Hatırlama'nın, unutma'nın, çağırışım'ların, bellek'in, kodlama, simgeler, hafıza'nın nelerden oluştuğuna dair, ilk filozoflardan günümüz sosyal bilimcilerine kadar geniş bir alanda tartışmalar yürütülmüştür. Bu alandaki en iyi kaynaklardan biri olan Ricoeur, Platon ve Protarkhos'un, tartışmasını aktarır. Bu tartışmada Platon, ruhu bir kitaba benzetir ve "hafıza, duyularla karşılaştığında, bu karşılaşmanın yarattığı düşüncüler deyiş yerindeyse sanki ruhlarımıza birtakım sözler yazar; böyle bir düşünüş doğru şeyleri yazdığında içimizde doğru kanı ve doğru sözler oluşur. Ama içimizdeki ya-

Destpêk

Çi tê bîra me? Çawa tê bîra me? Yan jî em çawa ji bîr dikin? Ma bi rastî em ji bîr dikin? Kêliyeke biçûk, piştî bi salan çawa derdikeve pêşiya me? Yan jî peyvek... An jî bêhnek, dengêk, cihek, rengêk... Çi tîne bîra me û çima tîne bîra me? Hişê me; bi qodkirinên diyar, bi nîşaneyan çî bi cih dike di hişê me de? Hişê me ji çî ava dibe? Çî dihewîne, çî vedişêre û bincil dike, çî li ser ruyê erdê dihêle?

Pîrs dirêj dibin û diçin. Xebatên hişî-hafizeyî û lîteratûra li ser vê tê pêşxistin; hin bersivan dide me. Bibîranîn, jibîrkin, bibîrxistin, hafize, qodkirin, nîşane û hiş ji çî ava dibin, li ser vê yekê ji feylesofên yekemîn heta zanyarên civakî yên îro, bi berfirehî nîqaş hatine kirin. Di vê mijarê de yek ji çavkaniyên herî baş ya Ricoeur, nîqaşên Platon û Protarkhos vedibêje. Di vê nîqaşê de Platon giyanê dişibîne pirtûkekê û wiha dibêje, “Dema hiş û îdraq rastî hev tîne, ramanên ji vê hevdişînê ava dibin wek ku li ser giyanên me hin peyvên dinivîsin; dema fikirîneke wisa tiştên rast dinivîse, di dilê me de baweriyeye rast û peyvên rast ava dibin. Lê ger ku nivîskarê di hindurê me de tiştên çewt binivîse, wê çaxê encam dê berovajî heqîqetê be.”

zar yanlış şeyler yazarsa, o zaman sonuç hakikatin tersi olacaktır” der.

İşte elinizdeki bu kitap, doğru şeyleri yazan bir kitap olmayı hedeflemektedir. Elbette ki; böylelikle hakikate ulaşma gayretindedir.

Tarih; belgelere dayanarak kronolojisini oluşturmaya uğraşır. Ancak eğer o belgeler biri tarafından el konulmuş, değiştirilmiş, saklanmış, çarpıtılmışsa resmi tarihlerimiz tarih değil milliyetçilik ve çoğu zaman militarizm ile dolup taşar. Öte yandan antropoloji, sosyoloji gibi bir ayağı alanda olan bilimsel yöntemler ile bir tarihi gözler önüne serebilir ve hakikate ulaştırabiliriz. Bu kitap, yazarak, bu hakikate ulaşmayı sağlamaya vesile olsun. Yani ne resmi olan ile, ne de milliyetçilik veya militarizm ile beslenerek, sadece hakikati bize sunsun. Sunsun ki; hafızamız insana ve insanlığa yaraşır kelimelerle süslenebilsin.

Bugüne kadar çok da süslü kelimelerle anlatamadık geçmişimizi, tarihimizi, hafızamıza kazınanları. İşte bu noktada yine “neyi nasıl hatırlarız” sorusunu sormalıyız. Ricoeur, “Basit anı bir duygulanım gibi geliverir, oysa hatırlama etkin bir arayıştır” der. Yani herhangi bir çağrışımın, saklı tutulan bir hafızaya denk düşmediğine dikkat çeker. Hatırlama'nın bir arayış ile, bilinçli bir tavır olduğu görüşündedir. Üzerinden ne kadar zaman geçse dahi hatırlanacak şeyin, üzerimizdeki ve tarihimizdeki etkisinin değerini ortaya koyar. Ve bu hatırlamanın hayat, insan ve toplum üzerindeki anlamına dikkat çeker.

Hatırlamadıkça, hatırlamak için aramadıkça; nasıl bir dünya yarattığımız ortada. Hatırladıklarımız ile gücümüzün nelere yettiği de... Bunlara hiç değinmeden, bunlara hiç gelmeden, ortak hatırlamanın ve ortak hafızanın gücünü göstermek istedi bu kitap. Yaşananların, birey birey hayatlarımızın, toplumda neye tekabül ettiğini göstermek!

Aha armanca vê pirtûka di destê we de ev e ku bibe pirtûkeke rastiyê dinivîse. Helbet; bi vî awayî di hewldana gihiştina heqîqetê de ye.

Dîrok; bi dokumenan hewl dide kronolojiya xwe ava bike. Lê belê, ger ku ev dokumen hatibin guhertin, veşartin, berovajîkirin, dîroka me ya fermî dê ji dîrokê bêhtir bi nîjadperestî û gelek caran bi mîltarîzmê tijî bibe. Li aliyê din, rêbazên zanistî yên wekî antropolojî û sosyolojî ku lingekî wan li qadê ye dikarin dîrokekê derxin holê û bigihînin heqîqetê. Ev pirtûk, bila bi nivîsê bibe wesîleya gihiştina heqîqetê. Yanî ne fermî, ne jî bi nîjadperestî û mîltarîzmê, tenê bila heqîqetê pêşkêş bike. Da ku; hişê me bi peyvên layiqî mirov û mirovahiyê bêne xemilandin.

Hetanî îro me bi peyvên xemilandî raboriya xwe, dîroka xwe, tiştên di hişê xwe de venegotin. Niha di vê xalê de, divê em dîsa pirsra “em çi, çawa bibîrtînin” bikin. Ricoeur dibêje, “Bîranîneke biçûk wekî îdraqekê tê, lê belê bibîranîn lêgerîneke aktîf e”. Yanî balê dikişîne ser ku bibîrxistinek rastî hişekî veşartî nayê. Dîtina wî ew e ku bibîranîn bi lêgerînekê re, helwesteke bi zanebûn e. Çi qas wext di ser re derbas bibe jî tiştê ku tê bîra mirov, qîmeta bandora li ser me û dîroka me derdixe holê. Û ev bibîranîn balê dikişîne ser wateya jîyan, mirov û civakê.

Heta ku mirov bi bîr neyne, ji bo bibîranînê lênegere; li holê ye ku cîhaneke çawa tê afirandin. Bi bibîranînên me, hêza me ya ku têra gelek tiştan dike jî... Bi tevahî bêyî qalkirina van, bêyî hatina ser vê mijarê, vê pirtûkê xwest hêza bibîranîna hevpar û hişê hevpar nîşan bide. Tiştên tîn jiyîn, şexs şexs jîyanên me di civakê de teqabûlî çi tîn, nîşan bide!

Ji ber ku; “Hewldana bibîranînê, bi awayekî berfireh hewldaneke diyarkirina dîrokê ye”. Tenê û tenê nejobîrkirin, lêgerîn, hewldan bi xwe jî çi qas li me baş tê pêwîst e em bibînin. Qesta me ne ew e ku her roj, her saniye em bi wê bijîn,

Çünkü; “Hatırlama çabası, büyük ölçüde bir tarih belirleme çabasıdır”. Sadece ve sadece unutmamanın, aramanın, çaba göstermenin bile bize ne kadar iyi geldiğini görmemiz lazım. Her gün her saniye o’nunla yaşamak, yatıp kalkıp o’nu düşünmek değil tabii ki de kastedilen; ancak etkin bir hafıza, aktif bir bellek! Bizi güçlendiren, elimizi güçlendiren, ortaklaştıran ve geleceği belirleyen bir bellek...

İşte bu çalışma; bu yüzden bir hatırlama çabası olarak kurgulandı. İlk ortaya çıkışında, Roboski ile buluşturma ve hatırlatma kaygısıydı. Derken; ‘etkin bir arayış’a dönüştürmek istedik. Çünkü sadece yakın tarihimize baktığımızda, ne kadar çok şey biriktirdiğimizi bir kez, bir kez daha fark ettik!

Bu birikimimiz ile ortak adım atmalıydık.

Kalem ile!

28 Aralık 2011’de, Türkiye’ye ait savaş uçakları, Şırnak/ Uludere’de Roboski (Ortasu) ve Bêcuh (Gülyazı) köylerinin sınıra sıfır noktasında, kaçığa gitmiş 34 köylüyü ve katırlarını bombalayarak öldürdü. Bir cümleye sığmayacak bir olay; bir insanlık tarihine sığmayacak bir olay, hiçbir sözle anlatılamayacak bir olay... Hepsine sığdırdık! Hepimiz çok etkili, çok çarpıcı yazılar yazdık. Bilmeyen insanlara anlattık. Tarihe not düştük. Ve yarın oldu!

Yarın oldu ve tıpkı Sivas ’92 gibi, 12 Eylül 1980 gibi, Ocak’lar, Eylül’ler, zaman’lar, an’lar gibi geçti.

Peki 29 Aralık 2011’de ne oldu? 30 Aralık’ta, sonra ve sonrasında... Nasıl hatırlayacağız, biz Roboski’yi? Adaletin gücünden, toplumsal güçten medet umamadığımızda, ilahi güce ellerini uzatan analar ile mi? Ağlayan anneler, babalar, çocuklar ile? Kıvrılan giden yolda sıra sıra dizilmiş tabut görüntüsüyle?

Bundan önceki katliamları nasıl hatırlıyoruz? Gözyaşı, acı, yenilmişlik ruh hali, ezilmişlik, karanlık, “güzel ama acı”... Aktarılan hafıza, yaşamadığımız halde, bize acı’yı bugün bile yaşatıyor. Sivas’ta yanıyor, öldürülen gazeteciler-

razên û rabin wê bifikirin: Tenê hişekî çalak, hafizeyeke çalak! Hişekî ku me xurt dike, destê me xurt dike, hevpar dike û pêşerojê diyar dike...

Ev xebat; ji ber vê yekê wek hewldaneke bibîranînê hatiye amadekirin. Dema ku nû derket holê, ji xema bibîranîn û hevdîtina bi Roboskî re bû. Di vê navberê de; me xwest wergerînin ‘lêgerîneke çalak’. Ji ber ku me careke din ferq kir ku tenê di nêrîna dîroka me ya nêzîk de, bê çi qas tişt hene ku em li hev civandine!

Bi vê danehevê divê me gaveke hevpar biavêta.

Bi pênûsê!

Di 28’ê Berfanbara 2011’an de, balafirên şer yên Tirkiyeyê, li Şîrnex/Qilebanê li ser noqteya sifir a sînora Gundê Roboskî (Ortasu) û Becuhê (Gülyazı), 34 gundiyên çûbûn qaçaxê bi qantirên wan ve bombeyan kirin û kuştin. Bûyereke ku hevokek têrê nake; bûyereke ku nakeve dîroka mirovahiyê, bûyereke bi tu peyvan nikare were ziman... Lê me anî ziman û di hevokekê de bi cih kir! Me hemûyan nivîsên bi bandor û gelek balkêş nivîsîn. Me ji mirovên ku nizanin re vegot. Me nişeyek li dîrokê nivîsî. Û bû sibe!

Bû sibe û eynî wek Sêwas ‘92, 12 Îlon 1980, Rêbendan, Îlon, dem û kêlî derbas bûn.

Gelo di 29’ê Berfanbara 2011’an de çi bûbû? 30’yê Berfanbarê, piştê û piştê... Em ê çawa Roboskî bi bîr bînin? Bi dayikên ku hêviya wan ji hêza edaletê, hêza civakî nemaye û destê xwe ber bi Xwedayê jor ve bilind dikan? Bi dayik, bav û zarokên digirîn? Bi dîmênên tabûtên ku rêz bi rêz, li bal hev hatine dirêj kirin?

Em komkujiyên berî vê çawa bi bîr tînin? Bi hêsirên çavan, êş, têkçûn, perçiqandin, tarîti, “xweş lê bi êş”... Hafizeya ku dewrî me hatiye kirin, tevî ku ne serpêhatiya me ye, îro jî me diêşîne. Li Sêwasê dişewite, bi rojnamegerên hatine kuştin re

le paramparça oluyor, 12 Eylül'de boğazımızdailmek acısı, kimlikler, diller, dinler nedeniyle hep öteki, hep öteki...

Peki farklı şekilde hatırlayamaz mıyız? Gülümse'yerek mesela! Sorgulayarak! Kenetlenerek!

Roboski katliamı; son 30 yıldır yaşanan savaş içinde, kitleleri, insanları, anneleri bir araya getirmesiyle, taa uzaklardan kalkıp Allah'ın dağındaki bir köye taşınmasıyla bir ilkti aynı zamanda. Türkiye'de yaşanan ve Kürt kimliğine yönelik bir katliamda ilk kez bu kadar geniş bir kitle bir araya geldi. Evet; bu bir taziyeydi ama bir dayanışmaydı da! Taziyenin içinde bir dayanışma!

Bunu öne çıkarsak? Yani acılarımızı, katliamlarımızı, sızılarımızı dayanışma ile, bir araya geliş ile, ortak güç ile hatırlasak? Vs. vs...

Bu çalışma bu hayal ile başladı!

İlk önce Şırnaklı ve Diyarbakırlı arkadaşlarla planlar yapıldı. Çalışmanın ilk kurgusu böylece ortaya çıkmış oldu. Yazarlar, çizerler, gazetecilere Roboski hikâyeleri yazdırmak. Bugüne kadar Roboski'ye dair çok gazete yazısı yazıldı ancak bunu bir kurgu çerçevesinde, yeniden yeniden yazdırmak. Not düşmek. Hatırlatmak. Unutturmamak.

Daha sonra Roboskili birkaç gence danıştık. Şırnak'ta bir festival sırasında, çadırlarına konuk olduğumuz gençler dedi ki:

“Çok iyi düşünmüşsünüz. Roboski ne kadar anlatılırsa, ne kadar gündemde tutulursa o kadar iyi! Bence mesela yazarlar arasında, Dostoyevski olmalı, Tolstoy olmalı...”

Acı o kadar büyük ki, ancak dünya çapında 'o kadar büyük' yazarlar anlatabilir. İçini, ancak o rahatlatır. Yaşadıklarını ancak o ifade eder!

Tabii ki mezardan çıkarıp bir görüşme yapamayacağımız için; farklı isimlere gittik, Roboskili gençlerin lafları kulaklarımızda...

parçe parçe dibe, ji ber 12'ê Îlonê di qirika me de girêk, ji ber nasname, ziman û olê her tim cudakarî, cudakarî...

Gelo em nikarin bi awayekî din bi bîr bînin? Mînak, bi kenînê! Bi lêpîrsînê! Bi yekîtiyê!

Komkujiya Roboskî; di nav vî şerê 30 salî de, anîna girseyan, mirovan, dayikan a bal hev, taa ji dûr kişandina wan a gundekî li serê çiyayê Xwedê, di heman demê de tişteke yekemîn bû. Di komkujiyeyeke li dijî nasnameya kurdan ku li Tirkiyeyê hate jiyîn de, cara yekemîn girseyeye ewqas berfireh hate bal hev. Erê; ev sersaxiyek bû, lê di heman demê de piştevaniyek bû jî! Di nav sersaxiyê de piştevaniyek!

Em vê derxin pêş? Yanî êşên xwe, komkujiyên xwe, janên xwe bi piştevaniyê, bi yekîtiyê, bi hêza hevpar bi bîr bînin? Hwd hwd...

Vê xebatê bi vê xeyalê dest pê kir!

Di destpêkê de, bi hevalên Şîrnexî û Amedî re plan hatine çêkirin. Plana pêşî ya vê xebatê bi vî awayî derket holê. Nivîsandina çîrokên Roboskî bi nivîskaran, wênesazan, rojnamegeran. Heta îro li ser Roboskî gelek nivîs di rojnameyan de hatin nivîsîn, lê di çarçoveya pevxistinekê de carek din û carek din nivîsandin. Nîşe girtin. Bibîranîn. Nedan jibîrkirin.

Piştî em bi çend ciwanên Roboskî şewirîn. Di dema mihîrcana Şîrnexê de, ciwanên em bûne mêvanê konê wan ji me re gotin:

“Hûn gelek baş fikirîne. Roboskî çiqas bê vegotin, çiqas di rojevê de bê hiştin ewqasî baş e! Li gorî min mesela divê nivîskarên wek Dostoyevskî, wek Tolstoy hebin di nav de...”

Êşa wan ewqas mezin bû, tenê nivîskarên di qada navneteweyî de ‘ewqas mezin’ dikarîn vebêjin. Tenê wê dikarî dilê wan rihet bike. Serboriyên wan, tenê ew dikarin îfade bikin!

Jixwe, ji ber ku em nikarin wan ji gorê derxin û hevdîtinan bi wan re bikin; em çûne cem kesên cuda, gotinên ciwanên Roboskî di guhê me de...

Adres İstanbul'du. İsimler, öldürülen Kürt, kaçakçı ve yoksul kimliklerinin karşıtı, Türk, zengin ve saygın meslekteki insanlardı. Görüşmelerin çoğu; Türkiye'deki sol, sosyalist ve Kürt hareketlerinin "aydın" grubuyla ilişkilerini yeniden gözden geçirmelerini sağlayacak zeminde geçti! Ancak bu başka bir tartışma. Yine de bu tartışmayı da not düşmek için bir anekdot daha aktaralım. Kitap için ilk görüşme, 'büyük' yazarlarımızdan biriyle gerçekleşti, hüsrarla! Görüşme ardından arayan Şırnak'tan bir çalışma arkadaşı 'Boşver gel. Gel buradaki çocuklara yazdır, çok daha güzel yazarlar. Kimseye minnet etme'. İşte bu söz; bu kitabı çıkarttı. Daha sonra çok daha 'kötü' geçen görüşmeler olmasına rağmen, sırf 'buradan' umut kesilmemesi adına, inadına bu kitap çıktı...

4 ay süren görüşmeler sonucunda, "hisseden" insanlarla, aydınlarla, sanatçılarla ortak bir grup oluşturduk, Roboski'yi yeniden hatırlamak için.

Bir sınır kasabası koruculuğu, Goyi'liği, uluslararası sınır ticareti ile nereye denk düştüğünün hikâyesiyle başladık. Sonra bütün bu kurulu düzeni bir kez daha sarsan, katliam gününü anlattık. Ardından da birer birer değişen hayatlar! Adalet duygusuyla, hekimlerin çaresizliğiyle, genç kızlık hayalleriyle, yaralı kurtulanları, kendini iyileştirme yöntemleri, televizyondan izleyenleri, ağlayanları, gülenleri ile değişen hayatlar.

Sonra fark ettik; bu hayatlar, bizim daha önceden değişen hayatlarımızdı! Hatırladığımız sadece Roboski olmadı! Yazarların hepsi, kendi hayat hikâyelerini de yeniden hatırladılar! Televizyonların, Roboski olayını uzun süre haber yapmamasını, biz zaten medyadaki daha önceki çatırdamalardan yaşamıştık. Daha sonra haberleştirme şekillerinin, gündemi televizyondan takip eden kitlelerde nasıl karşılandığını da günlük siyasetimizde pek taze görmekteyiz. Katliamı ger-

Navnîşan Stenbol bû. Navên em çûne cem wan, navên dijberî nasnameyên qaçaxçî, xizan ên kurdên ku hatibûn kuştin; navên tirk, dewlemend û ji pîşeyên rêzdar bûn.

Pirahiya hevdîtinan; li ser bingeha ku çep, sosyalîst û tevgerên kurd ên li Tirkiyeyê bikaribin têkiliyên xwe yên bi koma “rewşenbîr” an re di ber çavan re derbas bikin, hatin kirin! Lê ev nîqaşeke din e. Dîsa jî ji bo em vê nîqaşê jî nîşe bigirin em anekdotekê ragihînin. Hevdîtina me ya yekemîn a ji bo pirtûkê bi nivîskarekî me yê “mezin” re çêbû, bi husran! Piştî hevdîtinê hevalê min ê xebatê, ji Şirnexê li min geriya û got: “Dev jê berde, were vir û bi zarokan bide nivîsandin, ew ê baştir binivîsin. Mineta kesî li xwe neke”. Ev gotin bû sedema derketina vê pirtûkê. Piştî gelek hevdîtinên me yên ku encama wan pir ‘xerabtir’ jî çêbûn, lê dîsa jî sifî ji bo hevî ‘ji vir’ qut nebe, weke înad ev pirtûk derket...

Piştî hevdîtinên çar mehan, bi rewşenbîr, hunermend û mirovên ‘hîs dikin’ re, me komeke hevpar ava kir, ji bo ku em Roboskî careke din bibîrbînin.

Bi çîroka qoricitîya bajarokekî li ser sînor, Goyîtî, bi bazirganiya navneteweyî ya sînor re rastî ku derê tê, dest pê kir. Piştî, me roja komkujiya ku ev pergala damezrandî carek din hejand vegot. Dûre jî jiyanên yek bi yek hatin guhertin! Bi hesta edaletê, bi neçariya hekîman, bi xeyalên qîzên ciwan, kesên birîndar flitîn, rêbazên xwe dermankirinê, temaşekerên ji televîzyonê, yên digirîn, yên dikenîn re, jiyanên hatin guhertin.

Piştî me ferq kir ku; ev jiyan, jiyanên me bûn ku paşê hatin guhertin! Tiştê hate bîra me, ne tenê Roboskî bû! Nivîskaran hemûyan, çîrokên jiyanê xwe bi xwe bibîranîn! Televîzyonên ku bûyera Roboskî demê dirêj nexistin nûçe, ji xwe me ew di şikestinên berê yên ku di medyayê de pêk dihatin de dîtibûn. Paşê awayê pêşkêşkirina nûçeyan ji hêla girseyên ku televîzyonan dişopînin ve çawa hate pêşwazîkirin jî, di siyaseta me ya rojane de hîn em dibînin. Pîlotên balafirên

çekleştiren uçakların pilotları, birer “emir kulu” olarak bize çok da yabancı değil, tabii sonraki vicdan muhasebeleri de... Öldürülen babaların çocuklarıyla görüşürken, ne kadar çok öldürülen babamız var olduğu gerçeği ile, yıldönümleri dışında bir daha yüzleştik... Ve kadınların asilliği en çok gözlelerimizde belirdi. Babanın, kocanın ardından o dik duruş! Zor ve dik duruş. Bu duruşun yanında olabilmek için rüyalarına kadar girmek gerekti ve üşenmedik rüyalara konuk olduk.

Roboski inadına, en çok da gülümsemek adına ve ortak yürümek şiarına; o kadar çok uğraşmışız ki, bir sürü ‘istenmeyen çocuk’ olduk. “Her kürtaj bir Uludere’dir”e cevap veren kadınların lafından alıntıyla:

“E o zaman devlet, Uludere’de istemediği çocuklarını mı öldürdü?”

Sistem, belki de ilk defa bu süreçte, bu kadar sert bir şekilde, “sade” bireyleri, sadece tek bir lafları nedeniyle “istenmeyen” ilan edebiliyor. Gezi eylemlerinde, artık sokaktaki bireylerin hedef alındığını, özellikle önde olan, lider olan bireyler yerine sokaktaki “herhangi” birinin hedef seçilebileceğini gördük. Bunun da ötesinde, sistem “artık” tek bir lafımız, tek bir duruşumuz ile bile her bir bireyi istenmeyen gazeteci, istenmeyen yazar, istenmeyen avukat, istenmeyen siyasetçi ilan edebiliyor. Tek bir lafa, eleştiriye, hayır’a, karşı çıkış’a bile tahammül edemiyor.

İşte kitabımızın ismi de buradan geliyor. Katliamı yapmış biri olarak, üzerine bir de kürtaj benzetmesi yapacak kadar pişkinleşebildikleri için, bizler mutlaka istenmeyen çocuklarız!

Ve son söz; tabii ki bir çocuğun. Roboskili bir çocuğun. Olaydan önce gezgin, olaydan sonra gazeteci-yazar olmak isteyen bir çocuğun! Bize geleceği yazdı güzel çocuk...

* * *

ku komkujî pêkanîn, her yek “di bin emir de”, ew mijareke ne gelek xerîb e ji bo me, mûhasebeya wan a wijdanê ya paşê jî... Dema em bi zarokên ku bavên wan hatine kuştin re di-axivîn, em bi rastiya ku çiqas bavên me hatine kuştin re jî rû bi rû man ji xeynî demên salvegera kuştin wan... Û herî zêde serhildêriya jinan li me xuyan bû. Piştî çûna bav û mêran ew sekna serbilind! Zor û sekna serbilind! Ji bo em bikarin li cem vê sekna serbilind bisekinin hewce bû ku em bikevin heta xewnên wan, û em bûne mêvanê xewnên wan.

Roboskî bi înad, herî zêde jî bi navê kenîne, bi şîara meşîna hevpar; me ewqas hewl da ku em bûn gelek ‘zarokên nexwestî’. Ji gotina serokwezîr a “Her Kurtaj Qilebanek e” re bersiva jinan:

“Ê wê çaxê dewletê, li Qilebanê zarokên xwe yên nexwestî kuştin?”

Pergal, belkî cara yekemîne di vê pêvajoyê de, bi awayekî ev qasî hişk, kesên “sade” tenê ji bo gotinekê dikare “nexwestî” îlan bike. Di çalakîyên Geziyê de, êdî kesên li kolanên hedef dihatin girtin, bi taybetî ji bedela kesên li pêş, kesên pêşeng, me dît ku “hema yek ji wan” yên li kolanê ji xwe re dikir hedef. Ji vê bêhtir, pergala “êdî” dikare ji ber peyvekê, ji ber seknekê her kesî nexwestî îlan bike, wek rojnamegerê nexwestî, nivîskarê nexwestî, parêzerê nexwestî, siyasetmedarê nexwestî... Tahamulî yek peyvê, rexneyê, nayê, li dij derketinê, nake.

Navê pirtûka me jî ji vir tê. Ji bo ku wekî yekî ku komkujî kiriye, di ser de jî bi qasî ku bikare bişîbîne kurtajê quretiyê bike, em miheqeq zarokên nexwestî ne!

Û gotina dawî; ya zarokekî ye. Zarokekî ji Roboskî. Zarokekî berî bûyerê dixwest bibe seyah, piştî bûyerê jî dixwaze bibe rojnameger-nivîskar! Ji me re pêşeroj nivîsî vî zarokê xweşik...

* * *

Ben bir hayal kurdum. Kadınlarla başlayan, çocuklarla biten, güzel insanlarla ve umutlu anılarla dolu! Değiştirmek isterken dünyayı, dünyalarımızdan başlayalım istedim. Ve “önce acılardan başlayalım” istedim, “acılara alışmadan”.

Tanıdık gelecek yazarların birçoğu, soyadları ve sonra da anlattıkları, hisleri, düşünceleri, duyguları... Çünkü çağrışım yapacak bize! Babalarının öldürüldüğü gün nerede olduğumuzu hatırlayacağız ilk olarak, sonra onlar için katıldığımız eylemleri belki... Ve ister istemez bir hüznün, bir karanlık dolacak içimize! O karanlığın yerine başka bir şey koymak istedim, istedik! Hep beraber! Farklı hatırlayalım.

Kişisel olarak da çok şey ifade ediyor bu çalışma benim için. “Güzel şeyler hatırlatıyorsun” diyor çocuklar hep benim için... Güzel şeyler hatırlatalım istedim hep beraber. Ama bunu, ben güzel şeyler hatırlayamazken asla yapamazdım. Cudi dağına bakarken, Hasret Gültekin dinlerken, Roboski üzerine yazarken... Herşeye rağmen güzel şeyler yazalım istedim.

Yarın için...

Çocuklar için... En çok da Rohat için...

Bu sürecimde yanımda duran, bu yöntemle bir çalışmaya karşı çıkmasına rağmen desteğini esirgemeyen, bu çalışmanın bütün sıkıntılı zamanlarında kaprislerimi çeken tüm arkadaşlarıma, hocalarıma, yoldaşlarıma teşekkür ederim. Okurken yüzü gülen insanlar, ismini zikretmediğim ve o teşekkürü hak eden insanlardır!

Dilerim her bir okuyucunun da okurken gözyaşları durmasa da, yüzü gülümser!

Herşeye rağmen!

Değerli okur:

Herşeye rağmen gülümse!

Min xeyalek çêkir ji xwe re. Bi jinan dest pê dike, bi zarokan xelas dibe, bi mirovên baş û tijî bîranînên bi hêvî! Tevî ku em dixwazin cîhanê biguherînin, min xwest em ji cîhanên me dest pê bikin. Û min xwest “pêşî ji êş û janan dest pê bikim”, “berî ku em hînî êşê bibin”.

Piraniya nivîskaran dê li we nas bîn, paşnavên wan û paşê vegotinên wan, hestên wan, fikrên wan, dilîniyên wan... ji ber ku dê tiştinan bînin bala me! Roja bavên wan hatin kuştin em li ku bûn dê pêşî ev were bîra me, paşê çalakiyên me yên ji bo wan belkî... û tu bixwazî nexwazî kederek, tarîtiyek dê bikeve dilê me! Min xwest tiştêkî din deynim cihê wê tariyê, me xwest! Tev bi hev re! Bi awayekî cuda bi bîr bînin.

Wek şexs jî ev xebat ji bo min gelek tiştan îfade dike. “Tu tiştên xweş bi bîr tînî” dibêjin zarok ji bo min... min xwest em tev bi hev re tiştên xweş bi bîr binin. Lê ger ku min tiştên xweş bi bîr neanîba min qet nikaribû vê bikim. Dema min li çiyayê Cudî dinêrî, dema li Hasret Gultekin guhdarî dikir, dema li ser Roboskî dinivîsî... Tevî hemû tiştan jî min xwest em tiştên xweş binivîsîn.

Ji bo siberojê...

Ji bo zarokan... Herî zêde jî ji bo Rohat...

Ez spasiya wan kesên dikim ku di vê pêvajoyê de li cem min sekinîn, tevî li hember derketina rêbaza vê xebatê dîsa jî piştgiriya xwe jê kêr nekirin, di demên zor yên vê xebatê de hemû hevalên ku zehmetiya min kişandin, mamosteyên min, rêhevalên min... Kesên dema ku bixwînin û rûyê wan bike-ne, yên ku min navê wan neanî ziman û ew mirovên ku ew spasî heq dikirin!

Ez hêvîdar im, wê rûyê her xwendevanê ku vê pirtûkê bixwîne -hêsîrên çavên wan nesekine jî- wê rûyê wan bi ken be!

Digel her tiştî!

Xwendevanê hêja:

Digel her tiştî, dîsa jî bikene!

Roboski neydi?

NEŞE ÖZGEN

Roboski! Ben de senim! Sen'den değil! Yanında,
arkanda, önünde değil! Ben de senim!
Ben Roboski...

Şimdi adı yoksullukla ve ölümlle anılan bir köy! Öyle miydi? Roboski; ölümlle ve acılarla anılmadan önce govendleri, balı, olağanüstü güzel dağları, yüksek meraları, becerikli insanları, kendi içinde küçük çatışmaları belki; ama her köy kadar ve her köy gibi kendine yeten, açık ve insani değerler açısından yoksullukla ölçülemeyecek bir köydü. Güzel cevizleriyle, sınır ötesine yaptığı ticaretten aldığı parayla, dışarıya çalışmaya gönderdiği çocuklarının hayalleri, yeni doğmuş bebelerin sevinciyle yüklü bir köydü. Yoksul değildi. Yoksulluk; bizim, başkalarıyla mesafemiz üzerinden tanımlanan bir durumdur. Böyle baktığımızda bir sosyal mühendislik meselesi haline gelir. Bir yeri yoksul olarak tanımlama kapasitesine ve haddine sahip değiliz. O yüzden Roboski yoksul değildir. Yoksulluk nedeniyle kaçakçılık yapan bir halk da asla değildir.

Çi bû Roboskî?

NEŞE ÖZGEN

Roboskî! Ez jî tu me! Ne ji te! Ne li rex te, ne li
paş te, ne li pêş te me! Ez jî tu me!
Ez Roboskî...

Gundek ku niha navê wî bi mirin û xizaniyê tê bibîranîn!
Ma wisa bû? Roboskî; Berî ku bi mirin û êşên xwe were
naskirin, bi govend, hingiv, çiyayên xwe yên bi heybet û
xweşik, zozan û çêreyên xwe yên bilind, însanên xwe yên
jêhatî, belkî bi pevçûnên xwe yên biçûk ên navxweyî; lê
wekî her gundî û wekî her gundekî têra xwe dikir, di warê
şefafbûn û nixêrîna însanî de gundekî ku bi xizaniyê nikare
were pîvan bû. Gundekî, bi guzên xwe yên xweşik, bi pe-
reyên ku ji bazirganiya derveyî sînor qezenc dikir, bi xe-
yalên zarokên xwe yên ji bo kar dişandin derve, bi kêfxwe-
şiya zarokên ku nû jidayik dibûn barkirî bû. Ne xizan bû.
Xizanî; rewşek e ku bi dûrahiya di navbera me û kesên din
de tê terîf kirin. Dema ku em wisa lê dinêrin dibe mesele-
ya mûhendîsiya civakî. Em ne xwedî wê kapasîteyê ne û ne
hedê me ye ku em cihekî bi xizaniyê terîf bikin. Ji ber wê

Yoksulluk ve Kürtlük değil; sınır'dan bakalım biraz da! Sınır ile anlayabileceğimiz çok şey var. Sınır, yani, iki ülke arasında bir mekâna sıkışıp kalmanın duygusu nedir? Acaba sınır vatandaşı olmak, iç bölge vatandaşı olmaktan daha başka bir şey midir? Devletle ilişkileri daha mı farklıdır?

Çeşitli araştırmacılar, sınır literatürüne başlangıçlarında şöyle derler: "Bir sınır bölgesinde, bir ülkede anavatan- da olanların hepsi olur, ek olarak oralarda başka şeyler de olur". Belki de sınırı en iyi anlatan budur. Çünkü aslında kimi zaman geçişli, kimi zaman kapatılmış, kimi zaman sıkıca birbirinden ayrıştırılmış, kimi zaman aralarındaki geçiş bölgeleri, hiç belli olmayan sınır bölgeleri; aslında vatani oluşturmanın bütün yükünü, tarihini ve hafızasını taşırlar. Ama her sınır bölgesi kendine özgün yanlar da taşır. Roboski ve sınır da bu özgün durumu taşır...

Hiçbir sınır bir diğerine benzer şekilde çitlenmiş değildir, Türkiye'de. Trakya'daki Enez, Türkiye'nin gördüğü en ağır sınırlardan bir tanesidir. 1972'den 2004'e kadar, ilçenin tamamı yasak bölge ilan edilmiştir. Değil bir yabancı'nın mülk alması, içeride ikametgâhı olmayan bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının ilçeye girmesi izne bağlıdır.

Öte yandan; Meriç-Ipsala Dereköy Varna sınırına kadar yukarısı, en ağır Soğuk Savaş dönemlerinde dahi, oldukça geçişli bir sınırdır. 1930'larda Türkiye Cumhuriyeti, Bulgaristan doğumlu Türkleri bu tarafa kaçırmıştır, tersine bir geçiş olmuştur. Sonra 70'lerden itibaren Türkiye'deki sol hareketlerin en yoğun geçiş yaptığı bölgedir. 80'den sonra da siyasi kaçakların, 90'dan sonra yoksulluğun ve dünyadaki savaşların getirdiği ağır mülteci geçişlerinin sınırı olmuştur. Ta ki Avrupa Birliği'ne kadar... Avrupa Birliği kendi dış kallesini kurmaya başladığı andan itibaren şimdi bizim en sert sınırlarımızdan biri Meriç sınırıdır. Dünyada şu anda Frontex, Ortaçağ'dan bu yana örneğini görmediğimiz şekilde sı-

yekê Roboskî ne xizan e. Qet ne xelkek wisa ye ku ji ber xizaniyê qaçaxiyê dike.

Ne xizanî û ne kurdayetî; em hinekî jî ji sînora binêrin! Gelek tiştên em bi sînora fahm bikin hene. Sînora, yanî, hestên di nav cihekî ku di navbera du welatan de asê mane çi ne? Gele hemwelatîbûna sînora, ji hemwelatîbûna herêma hundirîn cûdatir e? Têkiliya wan bi dewletê re hîn cûdatir e?

Gelek lêkolîner, di destpêka lîteratûra sînora de wiha dibêjin: “Di herêmeke sînora de, hemû tiştên di welatekî de diqewimin, di ser de jî li wan deran tiştinên din jî dibin.” Belkî jî hevoka sînora herî baş tarîf dike ev e. Ji ber ku carinan eşkere, carinan veşarî, carinan bi şid ji hev veqetandî, carinan di navbera wan de herêmên derbasbûnê, carinan herêmên sînora yên şûna wan ne diyar; a rast hemû dîrok, hiş û barê avakirina welêt ew hildigirin. Lê her herêmeke sînora aliyên xwe yên taybet hene. Roboskî û sînora jî xwediyên wan taybetmendiyên in...

Li Tirkîyeyê sînorek li gorî sînorekî din nehatiye têl kirin. Mînak, Enez a li Trakyayê, yek ji sînorê herî asê yê Tirkîyeyê ye. Ji 1972'yan heta 2004'an, tevahiya navçe wek herêma qedexa hatibû diyarkirin. Ne ku yekî biyanî dikarî ji wir milk bikire, hemwelatiyên Tirkîyeyê yên ku niştecihiya wan li hundir tunebûya jî ketina wan a vê navçeyê girêdayî destûrê bû.

Wekî din; Sînorê Merîç-Ispalayê heta sînorê Derekoy Varnayê aliyê jor, di demên herî giran yê şerê sar de jî vekirî bû. Di sala 1930'yî de Komara Tirkîyeyê, tirkên li Bulgaristanê ji dayik bûbûn revandine vî alî, derbasbûneke berovajî çêbûye. Paşê ji salên 70'yî û pê de bûye herêma derbasbûna herî zêde ya çepgirên Tirkîyeyê. Piştî 80'yî jî qaçaxên siyasi, piştî 90'î bûye sînorê derbasgeha penaberên ji ber xizanî û şerên heyî. Hetanî Yekîtiya Ewropayê... Ji kêliya ku Yekîtiya Ewropayê dest bi avakirina keleha xwe ya derve kir,

nırdan içeri geçeni vuruyor ya da ölüme terk ediyor. Elektrikli teller çekiliyor, kameralar konuluyor.

Anlaşamadığımız ülkeler olan İran ve Ermenistan sınırı ise şu an çok serbest sınırlardır. Karşı devletle çok anlaşamadığımızda sınırın yükseldiğini sanıyoruz ya; aksine İran ve Ermenistan sınırı çok gevşektir. İran sınırında mayın çok azdır, 'dikkat mayınlı alan' yazarlar hatta, geçişte sıkıntı olmasın diye.

Eski Sovyetler'den Gürcistan-Azerbaycan-Ermenistan sınırı, geçmişte NATO ve Sovyetler'in karşı karşıya durduğu bu sınır çok serttir. Ama bu sınırların en sert, biri kuzeydoğudaki Sarpi köyü, bir diğeri de Enez sınırındadır. Bu iki uçta rejimler karşı karşıyadır, devletler değil. Kafkas sınırında çok acı hikâyeler vardır. Şimdi çok gevşektir. Hatta Hopa'ya gitmek için önce Batum'a gider, sonra buraya geçersiniz. Trabzon'dan daha yakındır Batum, Hopa'ya.

Yayladağı'ndan itibaren Ceylanpınar'a olan sınır, Türkiye tarafına sonradan bu verimli ovalara yerleştirilen Türkmen aşiretlerince korunur. Bu gruplara kaçakçılık yapma izin verilir. Oradaki sınır çok belirsizdir. Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti'ne alınışından bu yana, insanlara sınır bekletilir.

Gelelim Suriye ve Irak'ın Türkiye ile olan sınırına: Şenyurt'tan Silopi-Verimli'ye kadar olan kısım 52'den sonra tellenmiş, 70'lere kadar tek telle idare edilmiş, 70'ten sonra nöbetçi kulesi dikilmiş. En ağır mayınlanma ve tekrar tekrar tellenme durumu ise '80 faşist cuntasıyla yaşanmış. İlginçtir ki ne kadar tellenir ve mayınlanırsa, sınırdan geçen kaçak malın kıymeti ve illegalitesi de o kadar artmıştır. Daha önce ticari mal geçerken, 1980 faşist cuntası döneminde, kaçak mallara, ağır silahlar, uyuşturucu gibi malzemeler eklenmiştir.

Roboski'yi de dahil eden Hakkâri sınırı ise yani 36'ncı paralelden sonrası; tuhaf bir biçimde ne tellenmiş, ne de ma-

sînorê Merîçê bû sînorê me yê herî asê. Niha li cîhanê ji serdema navîn û vir ve Frontex kesên ji sînor derbas dibin di kuje yan jî wan terkî mirinê dike, têlên bi elektrîk dikişîne, kamerayan bi cih dike.

Sînorên dewletên ku em li hev nakin, Îran û Ermenistanê jî niha gelek serbest in. Dema em bi dewleta hember re li hev nakin, em dibêjin qey sînor bilindtir dibin; berovajî wê sînorê Îran û Ermenistanê pir sist in. Li sînorê Îranê mayîn pir kêr in, 'Baldaî! Qada bi mayîn' dinivîsînin ji bo ku di derbasbûnê de tu pisgirêk dernekeve.

Ji Sovyeta kevn sînorên Gurcistan-Azerbaycan-Ermenistanê berê sînorên di navbera NATO û Sovyetê bûn, loma jî pir asê bûn. Lê ji van sînoran ê herî asê, li Rojhilatê Bakur sînorê gundê Sarpi bû. Û yê din jî sînorê Enezê bû. Li van her du milan pergal li dij hev in, ne dewlet. Li sînorê Qafqas di dîrokê de çîrokên gelek bi êş hene, lê niha sînorekî pir sist e. Ji xwe, ji bo çûna Hopayê ewil derbasî Batumê dibûn û paşê derbasî vir dibûn. Batum ji Trabzonê nêzîktirî Hopayê ye.

Em dakevin Başur: Sînorê Yayladagê heta Serêkaniyê, milê Tirkiyeyê ji hêla eşîrên tirkmen yên vê dawiyê li ser vê deşta bi bereket hatin bi cih kirin ve tê parastin. Destûra qaçaxçîtiyê didin van koman. Sînorên wir pir nenas e. Ji dema ku Hatay tevî Komara Tirkiyeyê hatiye kirin ve sînor li xelkê wir hatiye girtin.

Em werin ser sînorê Iraq û Tirkiyeyê: Ji Şenyurtê heta Silopî-Verimli'yê, piştî 52'yan bi têlan hatiye ristin, heta 70'yî tenê bi têlan hatiye îdare kirin, piştî 70'yî qûlûbeyên nobetdarên hatine danîn. Mayîn danîna herî zêde û rewşa dubare dubare têl kirinê jî di cuntaya faşîst ya 80'yî de hatiye jiyîn. Ecêb e ku mayîn û têl çiqas zêde dibin, qîmet û îlegalîteya malê qaçax a di sînor re derbas dibe ewqas zêde bûye. Berê malê bazirganiyê derbas dibû, lê di dema cûntaya faşîst a 1980'yî tevî male qaçax, alavên wek çekên giran û tilyak, li ser zêde bûye.

yınlanmıştır. Dağlardan dağlara, doruklarına kadar kerteriz alınan bir sınırdır.

Türkiye'nin sınırlarında teller, mayınlar, kapılar böyle! Zamanla değişen, sertleşen ya da yumuşayan sınırlar. Esneyen politikalar... Değişen isimler...

Sınırlar zamanla değişirken; Türkiye Cumhuriyeti devletinin, sınırın insanlarına ve ötesindeki insanlara bakışı, hiç değişmedi. Ne yazık ki bu ülke, ne yazık ki bu devlet, başlangıcından itibaren bütün sınır bölgelerini, içinde yaşayan insanları kendisine düşman, sisteme aykırı, sisteme düşman olarak görmekte direndi. Bütün sınır bölgelerini etnik havuz olarak değerlendirmekte direndi. Bütün sınır bölgelerini, karşıyla işbirliği yapmaya hazır, potansiyel düşman olarak adlandırmakta direndi. Dışımızdaki bütün devletler, rejimler, ekonomiler, adlar yıllar içinde değişti. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun başlangıcından bu yana mevcut komşusu olan çok az ülke kaldı. Hiçbir rejim kalmadı. Adları değişti ülkelerin. Yapıları değişti. Düşündükleri değişti. Hayalleri değişti. Ama Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün komşularına düşman gibi bakması değişmedi. Ve o sınırın kenarında yaşayan kendi insanına o düşmanla işbirliği yapmaya hazır insanlar olarak bakması hiç değişmedi. Genel durum budur. Bu, zaman zaman azalır, zaman zaman çoğalır ama bu düşmanlık hep kalıcı oldu.

Sınır bölgesindeki insanların; bu düşmanlık imasına ve bu düşmanlık ile çerçevelenmiş günlük hayata cevapları, kimi zaman bundan faydalanmak, kimi zaman direnmek, kimi zaman içine kapanmak, kimi zaman direnmekten ve bütün bunlardan vazgeçip çareyi vatanını sırtına yükleyip ev haline getirmekte bulup, kaçmak oldu. Cevaplar bunlar oldu. Farklı zamanlarda, farklı cevaplar...

Aslında sınır bölgeleri, hem o ülkenin karşı ülke ile anlık ilişkisi, hem de uzun erimli politikasına göre biçimlenir. Ki-

Sînorê Culemergê yê ku Roboskî jî digire nav xwe, ango ji paralela 36' emîn û wir ve; bi awayekî ecêb, ne têt, ne jî mayîn hatine ristin. Ji çiyay ber bi çiya, heta bi jor sînorekî kerterîz hatiye girtin.

Li sînorên Tirkiyeyê, têt, mayîn, derî wisan in! Sînorên di nava demê de, têne guhertin, asêkirin an jî têne sist kirin. Polîtîkayên têne sistkirin... Navên têne guhertin...

Sînor di nava demê dihatin guhertin; Nêrîna Komara Tirkiyeyê a li hember xelkê sînor û derveyî sînor, qet nehate guhertin. Lê mixabin vê dewletê, mixabin vî welatî ji destpêkê ve, dev ji wê dîtina wekî hemû herêmên sînor, xelkên sînor dijin û dijberên pergalê ne berneda. Dev ji wê dîtina wekî hemû herêmên sînor hewzeke etnîk ya dijaminên dewletê ne berneda. Hemû herêmên sînor, wek ku amade ne bi derveyî sînor re hevkarîyê bikin, wek dijaminê potansiyel bi nav kir tim. Dewlet, rejîm, aborî, di nav salan de geherîn. Welatên cîran ên ji destpêka avakirina komara Tirkiyeyê û heta niha hene hindik man. Rejîmek nema. Navê welatan guherî. Nêrînen wan guherî. Binyada wan guherî. Xeyalên wan guherîn. Lê dîtina komara Tirkiyeyê ya hemû cîranên xwe wek dijamin dibîne neguherî. Û nêrîna wê ya însanên xwe yên li kêleka sînor dijin, wek kesên bi dijamin re hevkarîyê dikin neguherî. Rewşa giştî ev e. Ev yek dem bi dem zêde dibe û dem bi dem kêmtir dibe, lê ev dijaminahî tim wek xwe dimîne.

Însanên li herêma sînor; li hember vê nêzîkbûna dijaminahî û bersiva vê jiyana rojane ya bi dijaminahiyê hatiye dorpeçkirin, carinan ji vê sîd wergirtin, carinan ber xwe dan, carinan xwe îzole kirin, carinan jî dev ji berxwedan û yên din hemûyan berdand û çare di reva ji welatê xwe de dîtin. Bersiv bûn ev. Di demên cûda de, bersivên cûda...

Esasen herêmên sînor, hem li gorî têtîkîliya têtîgan ya wî welatî û welatê hember, hem jî li gorî polîtîkayên wan dirûv digire. Carinan sînor, li gorî welatê hember dijamin an ne dij-

mi zaman bir sınır, karşı ülkenin düşman olup olmamasına göre birden sertleşebilir veya yumuşayabilir. Kimi zaman yerel bürokratların ya da sınırı kollayanların, anlık duygu durumlarına göre dahi, karşıyla ilişkiler etkilenebilir.

Ama bir sınır, kesinlikle, köklü iki ülkenin başa baş durduğu, teyel yerlerinden eklenmiş iki parça değildir.

Kimi zaman sınırlar etnik bir havuz barındırabilir. Kimi zaman her iki tarafa yerleştirilmiş olan orada bulunan etnik gruplar, ülkenin bütüncül etnik milliyetinden farklı etnik gruplar olabilir. Kimi zaman sınırın iki tarafında bulunan ülkelerin ana milletlerinden farklı oldukları gibi birbirlerine de yabancı olabilirler. Türkiye’de de bunlar sıklıkla görülür. Dolayısıyla bütün sınırları ulus-devlet çizilirken beşeri ilişkilerin ortasından umursamazca geçilen çizgiler olarak da düşünemeyiz. Her sınırın özgün durumlarıyla ilgili tekrar tekrar değerlendirmeliyiz. Tabii ki tarihsel bağlarından koparmadan...

Roboski’nin içinde bulunduğu sınırın da köklü bir tarihçesi var. Köklü iki tarihçesi olan iki ülkenin, kendi etnik havuzunun da dışında, Roboski’nin karşısına denk gelen alan da karşı ülkenin ana etnik alanına ait değildir. Farklı bir yerellik de mevcuttur bir yandan. Bu yerelliğin insanlar tarafından işaret edilen, büyütülen zenginleştirici bir hafızası vardır. Roboski’ye böyle de bakmak lazım. Bu hafıza dengelerle, stranlarla, govendlerle, ırlamalarla günlük hayatın kalıplarıyla büyütülmüştür.

Roboskililer kendilerinin ne olduklarını bilirler. Kendi ülkelerinde ve karşıda ne olduğunu bilirler. Dolayısıyla yapayalnız ve uzakta bir köy, yoksulluktan boğuşan ve dolayısıyla kaçakçılıktan başka bir yol bırakılmamış bir köy imgesiyle hareket etmek büyük bir hakarettir. İnsanların akılları, duyguları ve tarih zenginlikleri kapitalist sistem ve devlet tarafından bu kadar yoksullaştırılmasalar ve illegalliteye mah-

min e, di carekî de dikare hişk an jî sist bibe. Carinan li gorî rewşa hestên bûrokratên herêmî û yên sînor diparêzin jî têkiliyên her du welatan dikare tesîr lê bike. Lê sînorek, teqez ne du parçeyên xirab bi hev ve hatine kirin e, di navbera du welatên kokdar yên li hember hev de.

Carinan sînor dikarin hewzeke etnîk bihewînin. Carinan komên etnîk yên li her du aliyan hatine bicîhkirin, ji netewa etnîk ya totalîter ya wî welatî cûda ne. Carinan tevî ku ji netewên bingehîn yên her du welatan cûda ne, dikarin xerîbê hev bi xwe bin jî. Li Tirkiyeyê ev yek zêde tê dîtin. Lewma em nikarin bifikirin ku hemû sînorên netew-dewlet pê hatine çêkirin wekî xetên di nava têkiliyên beşer re bi bîxemî hatine derbasbûyîn in jî. Li ser rewşa resen ya her sînorî divê em dubare binirxînin. Tabî bêqutkirina ji rihên wê yên dîrokî...

Sînorê ku Roboskî jî di nav de ye xwedî dîrokek kevnar e. Du welatên xwedî dîrokek kevnare, derveyî hewza xwe ya etnîk, herêma ku rastî hember Roboskî tê jî ne aîdî etnîka bingehîn ya wî welatî ye. Mehelîtiyeke cuda jî heye di aliyekî de. Hişkê vî mehelîtiyê yê ku dewlemend dike yê ji hêla wan însanan ve nîşandayî, mezinkirî heye. Divê mirov bi vî awayî jî li Roboskî binêre. Ev hiş bi dangan, stranan, govendan, stranbêjan, bi qalibên jiyana rojane hatine mezinkirin.

Xelkê Roboskî dizane bê ew bi xwe 'çî' ne. Dizane çî li welatê wan û welatê hember dibe. Lewma dema ku em li ser Roboskî diaxivin, bilêvkirina hêmayên wekî "gundekî dûr û bi tena serê xwe, ji xizaniyê li ber xwe dide û ji xeynî qaçaxê tu rê jê re hatiye hiştin' heqareteke mezin e. Aqil, hest û dewlemendiya dîrokî ya însanan ger ku ji hêla sîstema kapîtalîst û dewletê ve evqas nehatiba xizankirin û mehkûmî îlegalîteyê nehatiba kirin, dewlemendiyên wan yên mezin ku têra wan dikin jî hene.

Tevî dewlemendiyên xwe yên mezin, vî gundî zilmeke me-

kûm bırakılmasalar, kendilerine yetecek kadar büyük zenginlikleri de vardır.

Büyük zenginliklerinin yanında, büyük baskılar da görmüştür bu köy. Roboski'nin kendisi de boşaltılan bir köy aynı zamanda. Askerin sınırdaki bir bölgeyi boşaltarak, kaçakçılığı lütuf gibi sunmasının uzun bir tarihi, acısı ve hafızası da yüklüdür.

90'lı yıllardan çok daha önceye dair bir tarihi var Uludere'nin. Mustafa Barzani zamanından kalma bir tarihi var. Yeni gelişmekte olan Barzanici hareketin ilk çekirdeklerinin en büyük destekçileridir aslında buradaki köy grubu. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin belli belirsiz de olsa buradaki yerel grubu bir yandan hem baskıladığını, hem de rüşvetlendirdiğini görürüz. Bir yandan, Nusaybin tarafını Ceylanpınar'a kadar kat kat teller ve mayınlarken, 80'lerde, bu sınırın bir tür rüşvet olarak çok imlenmediğini, çok kalınlaştırılmadığını, buradaki geçişliliğe çok fazla duvar çekilerek, set vurulmadığını görürüz.

Roboski, bugün için aslında bir dönüm noktasıdır. Bu kıyım tesadüfen yapılmış, önü sonu olmayan boşlukta duran yek bir olay değildir. Hem daha büyük bir Türkiye sınırları içinde, hem de Türkiye'nin devletin oradaki sınırına dair planları, projeleri, istekleri doğrultusunda olduğunu görmemiz lazım.

Sınır insanlarıdır Roboskililer. Tarihleri, hafızaları ve yükleri ile yürürler patikalardan, dağlar arasından. Kendi ana milliyetinden daha ayrı bir hafızaya sahip özel bir gruptur da aslında. Bakışı; kendi politik coğrafyasına dönüktür. Yüzünü döndüğü yerde, Türkiye'deki diğer insanların anlayamayacağı bir coğrafi tahayyülü vardır. Hakkâri dolayındaki insanların, kendi politik coğrafyalarına bakışları yollar, şehirler üzerinden değildir. Kendi hafızalarının kurduğu daha eski bir politik coğrafya anlayışları vardır.

zin jî dîtiye. Di heman demê de Roboskî bi xwe jî gundeke ku hatiye vala kirinê.

Leşker, li sînor herêmekê vala dikin û peyre qaçaxçîtiyê wekî lutfekê pêşkêş dikin; dîrokeke vê ya dirêj, êş û hafizyek jî heye di vê mijarê de.

Dîrokeke Qilabanê ya gelek berî salên 90'î heye. Dîrokeke ji dema Mele Mistefa Berzanî mayî heye. Jixwe xelkên vî gundî, piştgirên herî mezin yên tevgera Berzanî ya ku nû mezindibû ne. Paşê, Komara Tirkîyeyê diyar an nediyar be jî, em dibînin ku di aliyekî de hem diçewisîne, hem jî rûşwetê dide vê koma herêma ya li vir. Li aliyekî, ji hêla Nisêbinê heta Serêkaniyê bi tîlên qat qat û mayînan datîne. Di salên 80'yî de, wekî ruşwetekê ev sînor gelek nehatiye asê kirin û stûr kirin, em dibînin ku li hember çûn û hatinê dîwar û bend nehatine danîn.

Esasen, îro Roboskî merhaleyê nû ye. Ev qirkirin ne bûyereke bi tesadûfî û bûyereke bê serûbin û di valahiyê de mayî ye. Divê em bibînin ku hem di nav sînorên mezintir yên Tirkîyeyê de, hem jî li gorî plan, proje û xwestekên dewletê yên der barê wî sînorî de ye.

Xelkê Roboskî însanên sînor in. Bi dîrok, hiş û barê xwe di şiverêyan re derbas dibin, di nava çiyayan re. Bi rastî, komeke taybet e xwedî hişekî ji hafizeya netewa xwe ya bingehîn jî cuda ye.

Nêrîna wan; ber bi erdnîgariya wan a polîtîk ve ye. Li cihê ku berê xwe didinê, texeyûleke erdnîgarî ya ku însanên din yên Tirkîyeyê fahm nakin heye. Nêrîna li erdnîgariya xwe ya însanên li derdora Culemêrgê ne bi ser rê û bajaran re ye. Têgihîştineke kevntir ya erdnîgariya polîtîk a hafizeya wan bi xwe avakirî ye, heye.

Nêzîkbûna Komara Tirkîyeyê ya li hemberî Culemêrgîyan dişibe nêzîkbûna polîtîk a Osmaniyan a li hemberî mîrên herêma sînor. Ne li hember Wanî û Amediyan, lê li hember